

## ความเหลื่อมล้ำของรายได้ กับ หลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย

### Income Inequality and the Income Security for Thai Elderly

รัชพันธุ์ เชยจิตร<sup>1</sup>

#### 1. บทนำ

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการลดจำนวนคนจน ตลอดช่วงห้าทศวรรษของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา จำนวนคนจนลดลงภายใต้นิยามเส้นความยากจนได้ลดลงจาก 22.1 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2531 เหลือเพียง 5.3 ล้านคนในปี พ.ศ.2552 ทำให้สัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งประเทศลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 42.21 ในปี พ.ศ.2531 เหลือเพียงร้อยละ 8.12 ในปี พ.ศ. 2552 (ตารางที่ 1) อย่างไรก็ตามจำนวนคนจนที่ลดลงก็มีใช้เครื่องชี้วัดอย่างเดียวในการวัดสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศ หากพิจารณาสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค หรือ Gini Coefficient กลับพบว่า ประเทศไทยยังประสบปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ระหว่างกลุ่มคนในสังคมค่อนข้างมากจากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ.2531 สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค มีค่าเท่ากับ 0.487 ตลอดช่วงยี่สิบกว่าปีหลังจากนั้น สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคมีได้ลดลงเลย จนในปี พ.ศ. 2552 สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคมีค่าลดลงเพียงเล็กน้อยจากปี พ.ศ. 2531 โดยมีค่าเท่ากับ 0.485 (ตารางที่ 1) นั้นแสดงให้เห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ของคนในประเทศนี้มีได้บรรเทาลงเล็กน้อยในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมาหรือเกือบกล่าวได้ว่า การลดจำนวนคนจนกับการลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เป็นคนละเรื่องกันอย่างสิ้นเชิง หรือ เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันที่เป็นปฏิภาคกันก็อาจเป็นไปได้

ในขณะที่ ความสำเร็จในการลดจำนวนคนจน กับ ความล้มเหลวในการลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้จะยังคงเป็นสถานการณ์ที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญต่อไปในอนาคต การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยก็อาจเพิ่มความซับซ้อนให้กับปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ของประเทศนี้ให้ทวีมากขึ้นก็เป็นได้

<sup>1</sup> อาจารย์ สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตารางที่ 1 : ตัวชี้วัดความยากจนและการกระจายรายได้ ทั่วราชอาณาจักร

| ตัวชี้วัด                        | 2531  | 2533  | 2537  | 2543  | 2547  | 2552  |
|----------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| เส้นความยากจน(บาท/คน/เดือน)      | 633   | 693   | 838   | 1,135 | 1,242 | 1,586 |
| จำนวนคนจน(ล้านคน)                | 22.1  | 18.4  | 10.7  | 12.6  | 7.0   | 5.3   |
| จำนวนประชากรทั่วประเทศ(ล้านคน)   | 52.4  | 54.5  | 56.6  | 59.9  | 62.9  | 65.0  |
| สัดส่วนคนจน(ร้อยละ)              | 42.21 | 33.69 | 18.98 | 20.98 | 11.16 | 8.12  |
| สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค(Gini) | 0.487 | 0.515 | 0.520 | 0.522 | 0.493 | 0.485 |
| ช่องว่างคนรวย-คนจน(เท่า)         | 11.88 | 13.28 | 14.07 | 14.55 | 12.10 | 11.31 |

ที่มา : สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554.

เนื่องจากสังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยใช้เวลาประมาณ 22 ปี ในการเป็นผู้สูงอายุเต็มตัวในปี พ.ศ. 2568 เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ที่ต้องใช้เวลาเป็นร้อยปี ในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วของประเทศไทยอาจทำให้การเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ในการเป็นสังคมผู้สูงอายุของไทยยังไม่พร้อมเท่าที่ควร เช่น การพัฒนาหลักประกันทางรายได้ให้กับผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น จากรายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ได้แสดงให้เห็นว่า สัดส่วนคนจนที่เป็นผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ทั้งในเขตเมือง เขตชนบท และในภาพรวมของประเทศนั้น สัดส่วนคนจนที่เป็นผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนสูงกว่าคนจนที่อยู่ในวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี และ คนจนที่อยู่ในวัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี (ตารางที่ 2) กอปรกับอัตราการเกิดที่ลดลงทำให้สัดส่วนจำนวนประชากรวัยเด็กกลับมีแนวโน้มลดลง สวนทางกับกลับสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ นั้นอาจหมายถึงว่า ปัญหาความยากจนในวัยเด็กอาจลดลงส่วนหนึ่งโดยตัวของมันเองในขณะที่ปัญหาความยากจนในผู้สูงอายุก็จะเพิ่มขึ้นตามลักษณะโครงสร้างทางประชากรของไทย

## 2. การกระจายรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุไทย

สิ่งที่น่าสนใจคือการปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้อาจรุกรามไปสู่ประชากรผู้สูงอายุด้วยหรือไม่ แม้ในปัจจุบันมีงานศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ใน

ครัวเรือนผู้สูงอายุของไทยยังมีจำนวนน้อยอยู่ก็ตาม แต่ก็พอที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า เกิดความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยกัน ดังปรากฏในตารางที่ 3 ซึ่งพบว่าในภาพรวม พบว่าการกระจายรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยกันยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ค่อนข้างสูงและมีแนวโน้มที่จะรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยในภาพรวมของประเทศความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นจาก 0.4624 ในปี พ.ศ.2547 เป็น 0.4648 ในปี พ.ศ. 2552 นอกจากนั้นปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในครัวเรือนผู้สูงอายุที่มีภูมิฐานะที่แตกต่างกัน โดยครัวเรือนผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร เผชิญกับการเพิ่มขึ้นของความไม่เสมอภาคของรายได้มากที่สุด เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ ได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 0.4344 ในปี พ.ศ. 2547 เป็น 0.5892 ในปี พ.ศ. 2552 รองลงมาคือครัวเรือนผู้สูงอายุในภาคเหนือ ในขณะที่ภาคอื่นๆของประเทศ ครัวเรือนผู้สูงอายุกลับมี ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้กลับมีแนวโน้มลดลง (ตารางที่ 3)

**ตารางที่ 2 :** สัดส่วนและจำนวนคนจน จำแนกตามเขตพื้นที่และตามกลุ่มวัยประชากร ปี 2550 และ ปี 2553

| เขตพื้นที่ | กลุ่มวัยประชากร          | สัดส่วนคนจน |       | จำนวนคนจน |          |
|------------|--------------------------|-------------|-------|-----------|----------|
|            |                          | 2550        | 2553  | 2550      | 2553     |
| เมือง      | วัยเด็ก (ต่ำกว่า15ปี)    | 5.01        | 3.72  | 179.9     | 149.6    |
|            | วัยแรงงาน (15-59ปี)      | 2.35        | 1.84  | 305       | 276.6    |
|            | ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) | 6.39        | 4.60  | 151       | 144.5    |
|            | รวม                      | 3.36        | 2.57  | 635.9     | 570.7    |
| ชนบท       | วัยเด็ก (ต่ำกว่า15ปี)    | 12.71       | 12.74 | 1,458.40  | 1,299.20 |
|            | วัยแรงงาน (15-59ปี)      | 8.54        | 8.61  | 2,285.20  | 2,257.30 |
|            | ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) | 15.63       | 13.80 | 1,042.20  | 949.50   |
|            | รวม                      | 10.66       | 10.41 | 4,785.80  | 4,506.00 |
| ทั่วประเทศ | วัยเด็ก (ต่ำกว่า15ปี)    | 10.87       | 10.19 | 1,638.30  | 1,448.80 |
|            | วัยแรงงาน (15-59ปี)      | 6.52        | 6.14  | 2,590.20  | 2,533.80 |
|            | ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) | 13.21       | 10.92 | 1,193.30  | 1,094.00 |
|            | รวม                      | 8.49        | 7.75  | 5,421.70  | 5,076.70 |

**ที่มา :** สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554

**ตารางที่ 3 :** ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ (Gini Coefficient) จำแนกตามประเภทครัวเรือนและภูมิภาค ปี พ.ศ. 2547 และ ปี พ.ศ. 2552

| ภูมิภาคและปี       | ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ |        |        |                               |        |        |                                  |        |        |
|--------------------|----------------------------------------|--------|--------|-------------------------------|--------|--------|----------------------------------|--------|--------|
|                    | ครัวเรือนผู้สูงอายุ                    |        |        | ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัย |        |        | ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัย |        |        |
|                    | รวม                                    | เมือง  | ชนบท   | รวม                           | เมือง  | ชนบท   | รวม                              | เมือง  | ชนบท   |
| ทั่วราชอาณาจักร 47 | 0.4624                                 | 0.4560 | 0.4388 | 0.4496                        | 0.4500 | 0.4044 | 0.4232                           | 0.4196 | 0.3964 |
| ทั่วราชอาณาจักร 52 | 0.4648                                 | 0.4760 | 0.3808 | 0.4572                        | 0.4600 | 0.4126 | 0.4168                           | 0.4156 | 0.3960 |
| กรุงเทพฯ 47        | 0.4344                                 |        |        | 0.4072                        |        |        | 0.4312                           |        |        |
| กรุงเทพฯ 52        | 0.5892                                 |        |        | 0.4348                        |        |        | 0.4440                           |        |        |
| ภาคกลาง 47         | 0.4452                                 | 0.4324 | 0.4368 | 0.4100                        | 0.4156 | 0.3932 | 0.3816                           | 0.3736 | 0.3908 |
| ภาคกลาง 52         | 0.4148                                 | 0.4212 | 0.3676 | 0.4156                        | 0.4244 | 0.3892 | 0.3752                           | 0.3748 | 0.3740 |
| ภาคเหนือ 47        | 0.4488                                 | 0.4552 | 0.4024 | 0.4436                        | 0.4352 | 0.4104 | 0.4416                           | 0.4400 | 0.4016 |
| ภาคเหนือ 52        | 0.4520                                 | 0.4600 | 0.3784 | 0.4368                        | 0.4332 | 0.4068 | 0.4152                           | 0.4132 | 0.3988 |
| ภาคอีสาน 47        | 0.4380                                 | 0.4536 | 0.3236 | 0.4408                        | 0.4488 | 0.3452 | 0.4396                           | 0.4360 | 0.3508 |
| ภาคอีสาน 52        | 0.4356                                 | 0.4460 | 0.3064 | 0.4516                        | 0.4588 | 0.3744 | 0.4356                           | 0.4264 | 0.3840 |
| ภาคใต้ 47          | 0.4724                                 | 0.4400 | 0.4932 | 0.3956                        | 0.3868 | 0.3768 | 0.3872                           | 0.3984 | 0.3476 |
| ภาคใต้ 52          | 0.4436                                 | 0.4372 | 0.4060 | 0.4340                        | 0.4260 | 0.4208 | 0.3988                           | 0.4012 | 0.3812 |

**ที่มา :** Teungfung Ratipom and Choiejit Ratchapan. *Income Inequality in Thai Ageing Households*, Paper presented at the International Academic Conference, Dubrovnik, Croatia, June 24-27, 2012.

หากพิจารณาตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมืองเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มากขึ้น โดยในภาพรวมของประเทศ ครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมืองมีค่าสัมประสิทธิ์ ความไม่เสมอภาคของรายได้ในปี พ.ศ.2547 เท่ากับ 0.4560 แต่ 5 ปีต่อมาในปี พ.ศ.2552 ค่าสัมประสิทธิ์ ความไม่เสมอภาคของรายได้กลับเพิ่มขึ้นเป็น 0.4760 ในขณะที่ครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตชนบททั้งประเทศกลับมีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น โดยในปีพ.ศ.2547 ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตชนบทของประเทศมีค่าเท่ากับ 0.4388 แต่ 5 ปีผ่านไปค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวกลับลดลงเหลือเพียง 0.3808 ในปีพ.ศ.2552 (ตารางที่ 3) แสดงว่า การกระจายรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุในชนบทนั้นดีกว่าครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมืองอย่างมาก นอกจากนี้เพื่อให้เห็นภาพของความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในสังคมการนำเสนอด้วยช่องว่างคนรวย-คนจน อาจทำให้เห็นภาพของความเหลื่อมล้ำได้ง่ายขึ้น ช่องว่างคนรวย-คนจน คือ สัดส่วนระหว่าง ส่วนแบ่งรายได้ประจำของครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุด กับส่วนแบ่งรายได้ประจำของ

ครัวเรือนที่จนที่สุด ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าช่องว่างคนรวย-คนจนในครัวเรือนผู้สูงอายุในภาพรวมของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 11.96 เท่า ในปี พ.ศ. 2547 เป็น 12.04 เท่า

การเพิ่มขึ้นเล็กน้อยของช่องว่างคนรวย-คนจนในภาพรวมของประเทศ อาจเนื่องมาจากช่องว่างคนรวย-คนจนครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมืองที่เพิ่มขึ้น มากกว่า การลดลงของช่องว่างคนรวย-คนจนของครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตชนบท โดยเฉพาะครัวเรือนผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครที่ช่องว่างคนรวย-คนจนที่ขยายตัวขึ้นมาก นอกจากนั้นในตารางที่ 4 ยังแสดงให้เห็นว่าช่องว่างคนรวย-คนจน ในครัวเรือนผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบทในทุกภูมิภาคนั้นโดยเปรียบเทียบแล้วต่ำกว่าช่องว่างคนรวย-คนจนในครัวเรือนผู้สูงอายุในอาศัยอยู่ในเขตเมืองของแต่ละภูมิภาค

**ตารางที่ 4 :** ช่องว่างคนรวย-คนจน เฉพาะกลุ่มครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุด กับ กลุ่มครัวเรือนที่ยากจนที่สุด จำแนกตามประเภทครัวเรือน กลุ่มรายได้ประจำ เขตที่อยู่อาศัย และภูมิภาค ปี พ.ศ. 2547 และ 2552

| ภูมิภาค    | ช่องว่างคนรวย-คนจน กลุ่มครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุด กับ กลุ่มครัวเรือนที่ยากจนที่สุด |                 |                  |                               |                 |                  |                             |                |                  |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------|------------------|-------------------------------|-----------------|------------------|-----------------------------|----------------|------------------|
|            | ครัวเรือนผู้สูงอายุ                                                               |                 |                  | ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัย |                 |                  | ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ |                |                  |
|            | เมือง                                                                             | ชนบท            | รวม              | เมือง                         | ชนบท            | รวม              | เมือง                       | ชนบท           | รวม              |
| ทั่วประเทศ | 12.20<br>(13.51)                                                                  | 10.02<br>(7.48) | 11.96<br>(12.04) | 12.27<br>(12.91)              | 9.16<br>(9.48)  | 12.13<br>(12.38) | 10.28<br>(10.02)            | 8.70<br>(8.93) | 10.38<br>(10.22) |
| กทม.       | 9.96<br>(25.14)                                                                   |                 |                  | 9.94<br>(11.52)               |                 |                  | 10.15<br>(11.00)            |                |                  |
| ภาคกลาง    | 10.70<br>(10.24)                                                                  | 9.84<br>(7.07)  | 10.75<br>(9.45)  | 9.83<br>(10.27)               | 8.50<br>(8.68)  | 9.41<br>(9.88)   | 7.74<br>(7.79)              | 8.47<br>(7.85) | 8.14<br>(7.77)   |
| ภาคเหนือ   | 11.65<br>(11.59)                                                                  | 7.94<br>(7.16)  | 10.56<br>(10.90) | 10.88<br>(10.71)              | 8.97<br>(8.86)  | 11.14<br>(10.72) | 11.43<br>(9.88)             | 8.61<br>(9.00) | 11.29<br>(9.79)  |
| ภาคอีสาน   | 11.41<br>(11.46)                                                                  | 5.77<br>(5.10)  | 10.19<br>(10.20) | 12.16<br>(12.40)              | 6.64<br>(7.33)  | 11.27<br>(11.39) | 11.39<br>(10.94)            | 6.54<br>(7.87) | 11.17<br>(11.21) |
| ภาคใต้     | 10.92<br>(11.00)                                                                  | 13.89<br>(8.48) | 13.44<br>(10.76) | 8.12<br>(10.20)               | 7.92<br>(10.10) | 8.77<br>(10.90)  | 8.59<br>(8.93)              | 6.55<br>(7.79) | 8.15<br>(8.57)   |

**หมายเหตุ :** ข้อมูลในวงเล็บ คือ ข้อมูลของปี พ.ศ. 2552

**ที่มา :** Teungfung Ratiporn and Choiejit Ratchapan. *Income Inequality in Thai Ageing Households*, Paper presented at the International Academic Conference, Dubrovnik, Croatia, June 24-27, 2012.

ผลการศึกษาที่ผ่านมาสอดคล้องกับงานวิจัย ของ สวรัย บุญยমানนท์ และ จรัมพร โห้ส่ายอง (2553) ซึ่งใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ.2552 วิเคราะห์ความแตกต่างทางรายได้ ระหว่างกลุ่มครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน และ กลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีคนวัยทำงานเป็นหัวหน้าครัวเรือน โดยใช้ Shorrocks Index เป็นดัชนีชี้วัดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ผลการวิเคราะห์พบว่าความแตกต่างระหว่างรายได้ของครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนในวัยที่แตกต่างกัน ไม่ได้ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้เท่าใดนัก แต่เป็นผลมาจากความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มมากกว่า ในขณะที่ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่ม เพราะค่า Shorrocks Index แบบ Relative Contribution ของตัวแปรระดับการศึกษา ก่อให้เกิดความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่ม มากถึงร้อยละ 16.70 รองลงมาคือ ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนที่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มเท่ากับ 9.85 ในขณะที่การเป็นผู้สูงอายุของหัวหน้าครัวเรือน ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มเพียงร้อยละ 0.56 เท่านั้น ในขณะที่ตัวแปรดังกล่าว ก่อให้เกิดความแตกต่างทางรายได้ภายในกลุ่มมากถึงร้อยละ 99.44 (ตารางที่ 5)

**ตารางที่ 5 :** ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ จำแนกตามประชากรกลุ่มย่อย ปี พ.ศ. 2552

| กลุ่มครัวเรือน                       |            | Absolute Contribution | Relative Contribution |
|--------------------------------------|------------|-----------------------|-----------------------|
| ครัวเรือนทั้งหมด                     |            | 1.2144                | 100.00                |
| การเป็นผู้สูงอายุของหัวหน้าครัวเรือน |            |                       |                       |
| ภายในกลุ่ม                           |            | 1.2076                | 99.44                 |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.0068                | 0.56                  |
| ภาค                                  | ภายใน      | 1.1449                | 94.28                 |
| กลุ่ม                                |            |                       |                       |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.0694                | 5.72                  |
| เขตที่อยู่อาศัย                      | ภายใน      | 1.1492                | 94.64                 |
| กลุ่ม                                |            |                       |                       |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.0651                | 5.36                  |
| เพศของหัวหน้าครัวเรือน               | ภายในกลุ่ม | 1.2138                | 99.95                 |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.0006                | 0.05                  |
| ระดับการศึกษา                        | ภายใน      | 1.0005                | 82.39                 |
| กลุ่ม                                |            |                       |                       |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.2028                | 16.70                 |
| สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน    |            |                       |                       |
| ภายในกลุ่ม                           |            | 1.0947                | 90.15                 |
| ระหว่างกลุ่ม                         |            | 0.1197                | 9.85                  |

ที่มา : สวรัย บุญยমানนท์ และ จรัมพร โห้ส่ายอง, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553

### 3. แหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุไทย

เราพบว่ามีความเหลื่อมล้ำของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยกันเองในสังคมไทย แล้วเพราะอะไรที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุขึ้น บทความนี้จะจึงได้มุ่งความสนใจไปที่ แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาของ สวรัย บุญยमानนท์ และ จรัมพร ให้อย่าง (2553) ที่ได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนและครัวเรือนที่มีคนวัยทำงานเป็นหัวหน้าครัวเรือน อีกทั้งยังได้แบ่งครัวเรือนออกเป็น สามประเภท ได้แก่ ครัวเรือนประเภทที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 2 คน คือ ผู้สูงอายุ 1 คน และคนวัยทำงานอีก 1 คน ส่วนครัวเรือนประเภทที่สอง ประกอบด้วย สมาชิก 3 คน คือ ผู้สูงอายุ 1 คน และคนวัยทำงานอีก 2 คน และครัวเรือนประเภทที่สาม ประกอบด้วยสมาชิก 4 คน คือ ผู้สูงอายุ 1 คน คนวัยทำงาน 2 คน และเด็ก 1 คน ผลการเปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมีรายได้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นคนวัยทำงาน โดยโครงสร้างรายได้ของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมาจาก ความช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือ องค์กรเอกชน ตลอดจนรายได้จากสินทรัพย์ และรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินในสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นคนวัยทำงาน ในขณะที่ครัวเรือนประเภทหลังซึ่งมีหัวหน้าครัวเรือนในวัยทำงานกลับมีโครงสร้างรายได้ที่มาจากรายได้จากการทำงานในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน (ตารางที่ 6)

นอกจากนั้นยังพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีสัดส่วนการเป็นหนี้สิน และ จำนวนหนี้สินที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่คนวัยทำงานเป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินที่ดีกว่าของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน (สวรัย บุญยमानนท์ และ จรัมพร ให้อย่าง, 2553) ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวก็สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมรักษ์ รักษาทรัพย์ กาญจนา กังวานพรศิริ และ นงนุชอินทวิเศษ (2553) ที่พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 ผู้สูงอายุได้รับการเกื้อหนุนทางด้านรายได้จาก บุตรของตนเองมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 75.9 สำหรับบุตรสาว ในขณะที่บุตรชาย คิดเป็นร้อยละ 68.2 รายได้จากการทำงานเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในผู้สูงอายุมากเป็นลำดับที่สอง คิดเป็นร้อยละ 37.8 ในปี พ.ศ.2550 ในขณะที่รายได้จากทรัพย์สินในรูปของดอกเบี้ยและเงินที่ออมไว้เป็นแหล่งรายได้ลำดับที่สามของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 31.7 ส่วนเบี้ยยังชีพของทางราชการเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่มีความสำคัญเป็นลำดับที่สี่คิดเป็นร้อยละ 24.4 ในขณะที่ คู่สมรสด้วยกันเป็นแหล่งเกื้อหนุนที่สำคัญทางรายได้โดยมีความสำคัญลำดับที่ห้า (ตารางที่ 7)

**ตารางที่ 6 :** ร้อยละของ รายได้เฉลี่ย หนี้สินเฉลี่ย ต่อเดือน จำแนกตามประเภทของครัวเรือน ประเภทของหัวหน้าครัวเรือน แหล่งที่มีของรายได้ และประเภทของหนี้สิน ปี 2552

| (บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน)         | ครัวเรือนประเภทที่ 1 |                | ครัวเรือนประเภทที่ 2 |                | ครัวเรือนประเภทที่ 3 |                |
|-----------------------------------|----------------------|----------------|----------------------|----------------|----------------------|----------------|
| ประเภทของหัวหน้าครัวเรือน         | สูงอายุ              | ไม่สูงอายุ     | สูงอายุ              | ไม่สูงอายุ     | สูงอายุ              | ไม่สูงอายุ     |
| รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน         | <b>12,674</b>        | <b>18,782</b>  | <b>20,576</b>        | <b>28,011</b>  | <b>17,769</b>        | <b>23,407</b>  |
| ร้อยละ                            | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  |
| 1. รายได้ที่เป็นตัวเงิน           | <b>75.82</b>         | <b>81.55</b>   | <b>81.34</b>         | <b>86.76</b>   | <b>80.94</b>         | <b>80.77</b>   |
| 1.1 รายได้ที่เกิดจากการทำงาน      |                      |                |                      |                |                      |                |
| ค่าจ้างและเงินเดือน               | 22.58                | 33.88          | 34.08                | 54.15          | 27.56                | 43.18          |
| กำไรสุทธิจากธุรกิจ                | 11.85                | 14.23          | 18.47                | 12.93          | 22.65                | 15.73          |
| กำไรสุทธิจากการเกษตร              | 12.53                | 3.64           | 8.90                 | 5.93           | 13.09                | 11.55          |
| 1.2 เงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือ |                      |                |                      |                |                      |                |
| บำนาญ บำนาญ ฯลฯ                   | 8.39                 | 15.72          | 6.05                 | 5.04           | 3.60                 | 1.01           |
| เงินช่วยเหลือจากรัฐ               | 17.81                | 11.35          | 11.33                | 7.16           | 13.22                | 8.59           |
| 1.3 รายได้จากทรัพย์สิน            | 2.67                 | 2.72           | 2.51                 | 1.55           | 0.81                 | 0.71           |
| 2. รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน        | <b>22.42</b>         | <b>17.05</b>   | <b>16.93</b>         | <b>12.76</b>   | <b>16.53</b>         | <b>14.92</b>   |
| 3. รายรับอื่นๆ                    | <b>1.76</b>          | <b>1.41</b>    | <b>1.73</b>          | <b>0.48</b>    | <b>2.53</b>          | <b>4.32</b>    |
| หนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน        | <b>126,299</b>       | <b>370,312</b> | <b>130,371</b>       | <b>446,829</b> | <b>127,796</b>       | <b>345,846</b> |
| ร้อยละ                            | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  | <b>100.00</b>        | <b>100.00</b>  |
| หนี้สินในระบบ                     | 96.44                | 93.43          | 96.31                | 98.43          | 90.80                | 98.78          |
| หนี้สินนอกระบบ                    | 3.56                 | 6.57           | 3.69                 | 1.57           | 9.20                 | 1.22           |

ที่มา : สวรัย บุญยमानนท์ และ จรัมพร โห้ล่ายอง, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.

ตารางที่ 7 : ร้อยละของผู้สูงอายุที่ได้รับการเกื้อหนุนด้านรายได้จากแหล่งต่างๆ

| แหล่งรายได้          | ปี พ.ศ. |      |                           |
|----------------------|---------|------|---------------------------|
|                      | 2537    | 2545 | 2550                      |
| การทำงาน             | 38.0    | 37.3 | 37.8                      |
| บำนาญ                | 4.1     | 4.3  | 5.4                       |
| เบี้ยยังชีพทางราชการ | 0.5     | 3.0  | 24.4                      |
| ดอกเบี้ย/เงินออม     | 17.1    | 18.0 | 31.7                      |
| บุตร                 | 84.5    | 77.2 | (หญิง) 75.9<br>(ชาย) 68.2 |
| คู่สมรส              | 21.4    | 17.4 | 23.3                      |
| พี่น้อง              | 6.9     | 3.5  | 5.3                       |
| ญาติ                 | 8.0     | 5.3  | 9.4                       |
| อื่นๆ                | 3.3     | 2.6  | 1.7                       |

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา : สมรักษ์ รักษาทรัพย์, กาญจนา กังวานพรศิริ และ นงนุช อินทรวีเศษ, คณะเศรษฐศาสตร์  
และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.

#### 4. ระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย

ในปัจจุบันระบบหลักประกันรายได้ผู้สูงอายุในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ ได้แก่ ระบบแรกเป็นระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นทางการ และระบบที่สองเป็นระบบแบบไม่เป็นทางการ โดย กรกรณ์ ชีวะตรกุลพงษ์ และ จันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว (2553) ได้สรุปให้เห็นว่าระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทยที่เป็นทางการประกอบด้วย

- 1) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
- 2) ระบบบำเหน็จบำนาญปกติเหตุสูงอายุสำหรับข้าราชการทหารและพลเรือน
- 3) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)
- 4) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ
- 5) กองทุนประกันสังคม
- 6) กองทุนสงเคราะห์ครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชน
- 7) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (Retirement Mutual Fund: RMF)
- 8) กองทุนหุ้นระยะยาว (Long Term Equity Fund: LTF) และ
- 9) การประกันชีวิต ส่วนระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย

แบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- 1) เงินสนับสนุนจากครอบครัว และ
- 2) กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจากงานศึกษาของ วรเวชม์ สุวรรณระดา (2551) ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า กลุ่มออมทรัพย์ เป็นหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทยต้องเผชิญปัญหาความไม่ยั่งยืนในระยะยาว เนื่องจากความไม่สมดุลทางการเงินระหว่างรายรับกับรายจ่ายที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในช่วงที่มีสมาชิกสูงอายุในสัดส่วนที่มากกว่าสมาชิกวัยทำงานอย่างไรก็ตาม กรกรณ์ ชีวะตรกุลพงษ์ และจันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว (2553) ได้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมไว้ว่าแม้ระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุจะมีลักษณะเป็นแบบหลายชั้นตามแบบของธนาคารโลก (ตารางที่ 8)

**ตารางที่ 8 :** ระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยตามลำดับชั้นในระบบบำนาญแบบหลายชั้นของธนาคารโลก

| ชั้นที่ | ลักษณะ                                                             | วิธีการสมทบ             | รูปแบบ                                                               | ผู้ได้รับประโยชน์                                                        |
|---------|--------------------------------------------------------------------|-------------------------|----------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| 0       | ระบบบำนาญภาคบังคับแบบพื้นฐานที่ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ                 | Non-Contribution System | ระบบเบี่ยยังชีพ                                                      | ผู้สูงอายุทุกคน                                                          |
| 1       | ระบบบำนาญภาคบังคับที่มีการจัดการโดยรัฐและมีการกำหนดระดับผลประโยชน์ | Defined Benefit         | ระบบบำเหน็จบำนาญเหตุปกติผู้สูงอายุ                                   | ข้าราชการ                                                                |
| 2       | ระบบบำนาญภาคบังคับที่มีการจัดการโดยเอกชน                           | Defined Contribution    | กบข., กองทุนประกันสังคม<br>กองทุนสงเคราะห์ครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชน | ข้าราชการ<br>ลูกจ้างของรัฐ<br>พนักงาน<br>รัฐวิสาหกิจ<br>ครู ลูกจ้างเอกชน |
| 3       | ระบบบำนาญแบบสมัครใจ                                                | Defined Contribution    | กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ, RMF<br>LTF, ประกันชีวิต                        | ข้าราชการ<br>ลูกจ้างของรัฐ<br>พนักงาน<br>รัฐวิสาหกิจ<br>ครู ลูกจ้างเอกชน |
| 4       | ระบบสนับสนุนแบบไม่เป็นทางการ                                       | -                       | เงินช่วยเหลือจากครอบครัว หรือ<br>กลุ่มออมทรัพย์                      | ผู้สูงอายุทุกคน                                                          |

ที่มา : กรกรณ์ ชีวะตรกุลพงษ์ และ จันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว (2553)

ทั้งนี้ กรรณีย์ ชีวะตรกุลพงษ์ และ จันทรทิพย์ บุญประกายแก้ว (2553) ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบหลักประกันรายได้ของประเทศไทยยังขาดความครอบคลุมต่อคนทุกคนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นที่ 1 ถึง 3 ซึ่งเป็นชั้นที่สามารถสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับผู้สูงอายุได้มากที่สุด โดยชั้นที่ 1 ถึง ชั้นที่ 3 จะครอบคลุมเฉพาะข้าราชการเท่านั้น ส่วนครูโรงเรียนเอกชน ลูกจ้างประจำของรัฐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างเอกชนนอกภาคการเกษตรจะได้รับระบบหลักประกันรายได้ในชั้นที่ 2 และ ชั้นที่ 3 ในขณะที่ประชาชนที่ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ธุรกิจส่วนตัว ธุรกิจของครอบครัว เกษตรกร จะไม่ได้รับการสนับสนุนทางรายได้อย่างเป็นทางการเลย ระบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเท่านั้นที่หลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นทางการที่ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตามการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพียงเดือนละ 500 บาทก็ยังไม่เพียงพอ

แม้จะมีผลการศึกษายู่อานวนหนึ่งที่น่าเสนอแนวทางในการสร้างหลักประกันรายได้ผู้สูงอายุแก่ประชากรที่ยังไม่มีหลักประกันรายได้ในวัยสูงอายุ เช่น วรเวศม์ สุวรรณระดา (2551) ได้เสนอระบบบำนาญแห่งชาติ ซึ่งเป็นระบบแห่งชาติแบบบังคับ ที่นำผู้ที่อยู่ในแรงงานนอกระบบและประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น แม่บ้าน พระสงฆ์ ผู้ที่ไม่ได้ทำงานเนื่องจากสาเหตุต่างๆ หรือ อาจรวมถึงแรงงานต่างด้าว เป็นต้น ให้เข้าสู่ระบบบำนาญแห่งชาติโดยผู้ที่มีอายุ 25-55 ปีต้องร่วมกันจ่ายเงินสมทบเท่าๆกันเดือนละ 300 บาท และเพิ่มอีก 50 บาททุกๆปี โดยเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีอายุครบ 60 ปีและได้จ่ายเงินสมทบติดต่อกัน 10 ปีขึ้นไปก็มีสิทธิได้รับเงินบำนาญ ซึ่งแตกต่างกันไปตามรุ่น เช่น รุ่นอายุ 25 ปี เมื่ออายุครบ 60 ปีก็จะได้รับเงินบำนาญ 1,500 บาทต่อเดือน รุ่นอายุ 35 ปี เมื่ออายุครบ 60 ปี ก็จะได้รับเงินบำนาญ 1,300 บาทต่อเดือน รุ่นอายุ 45 ปี เมื่ออายุครบ 60 ปี ก็จะได้รับเงินบำนาญ 1,100 บาทต่อเดือน เป็นต้น โดยวิธีการเรียกเก็บเงินสมทบและการจ่ายเงินบำนาญ สมาชิกแต่ละคนสามารถเข้าถึงระบบได้ไม่ยากนัก อีกทั้งควรมีการจัดลำดับความสำคัญในการทยอยเข้าสู่ระบบบำนาญแห่งชาติของกลุ่มเป้าหมายที่พร้อมก่อนเพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพของการออมของคนในแต่ละอาชีพ อีกทั้งควรมีระบบการยกเว้นการจ่ายเงินสมทบสำหรับบุคคลที่อาจประสบปัญหาทางการเงินในบางช่วงของชีวิต และที่สำคัญบุคคลที่มีสิทธิในหลักประกันรายได้ในประเภทอื่นๆอยู่แล้วเช่น บำนาญข้าราชการ เงินบำนาญชราภาพจากกองทุนประกันสังคม เป็นต้น บุคคลเหล่านั้นไม่ควรได้รับเงินสงเคราะห์จากระบบบำนาญแห่งชาตินี้ อย่างไรก็ตาม วรเวศม์ สุวรรณระดา (2551) ได้เสนอให้เห็นจุดอ่อนของระบบบำนาญแห่งชาติที่จะต้องเป็นระบบที่ผู้รับบำนาญต้องร่วมสมทบ หรือ Defined Contribution และจะต้องใช้การบังคับ(แม้จะมีการทยอยเข้าสู่ระบบสำหรับแรงงานนอกระบบ) ประชากรทุกคนที่ไม่มีหลักประกันรายได้ใดๆเลยต้องเข้าสู่ระบบนี้ทั้งหมด เพราะหากระบบบำนาญแห่งชาติไม่ใช้การบังคับแต่เป็นการสมัครใจเข้าสู่ระบบประชาชนอาจจะไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการออมสำหรับการชราภาพ ในขณะเดียวกันหากมีผู้เข้าร่วม

ในระบบดังกล่าวน้อยเสถียรภาพทางการเงินของกองทุนก็อาจไม่ยั่งยืนและเป็นภาระแก่รัฐบาลในอนาคต อีกทั้งระบบนี้อาจก็ให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างรุ่นคน อันเกิดจากการที่สัดส่วนระหว่างผู้สูงอายุกับ คนวัยทำงานไม่สมดุลกัน คนวัยทำงานในอนาคตอาจต้องรับภาระมากกว่าคนทำงานในปัจจุบัน เป็นการดึงเอาทรัพยากรจากลูกหลานมาใช้ หากเป็นการใช้ อย่างไม่ลืมหูลืมตาภาระทางการเงินการคลังก็จะถูกส่งต่อไปเรื่อย ๆ รุ่นลูกรุ่นหลานไม่มีวันจบสิ้น(วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ วรเวศม์ สุวรรณระดา,2554)และการที่เป็นระบบบังคับอาจจะได้รับการยอมรับจากประชาชนไม่มากนัก จึงควรต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีและต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการออมเพื่อการชราภาพ

วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และ คณะ (2551) ได้เสนอหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า(ระบบบำนาญชราภาพแบบถ้วนหน้า) ภายใต้หลักการ 5 ประการ ได้แก่ 1) บำนาญชราภาพเป็นสิทธิสำหรับ คนไทยทุกคนไม่ว่าคนต่างชาติ 2) สิทธิของการได้รับบำนาญจะมีได้เมื่อมีการออม(สิทธิของการได้รับสวัสดิการมาพร้อมกับหน้าที่ในการออม) 3) จำนวนเงินบำนาญแบบถ้วนหน้าเป็นจำนวนเงินขั้นต่ำเพื่อการดำรงชีพ 4) รัฐจ่ายประเดิมเริ่มแรกให้ 10,000 ล้านบาท และ 5) รัฐต้องสนับสนุนเงินใน 3 ของค่าใช้จ่ายบำนาญแต่ละปี โดยผลการจำลองทางเลือกต่างๆพบว่าการกำหนดบำนาญให้กับผู้สูงอายุเดือนละ 600 บาท (ทางเลือกที่ 1) และการกำหนดบำนาญให้กับผู้สูงอายุเดือนละ 900 บาท(ทางเลือกที่ 2)นั้นทั้งสองทางเลือกมีความมั่นคงด้านการเงินค่อนข้างสูง และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในวัยทำงานได้ว่าระบบจะสามารถช่วยดูแลตนเมื่อถึงเวลาที่ตนจะได้รับประโยชน์จากระบบบำนาญ แต่อย่างไรก็ตาม วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และ คณะ (2551) ก็ได้นำเสนอจุดอ่อนของระบบที่นำเสนอมา กล่าวคือ กองทุนจะขาดทุนในปีพ.ศ.2580 สำหรับทางเลือกที่ 1 และ ขาดทุนในปีพ.ศ. 2591 สำหรับทางเลือกที่ 2 หากไม่มีปัจจุบันรัฐยังไม่มียุทธศาสตร์การเพิ่มประชากรโดยการส่งเสริมอัตราการเกิดให้เพิ่มขึ้น

นอกจากแนวทางในการจัดตั้งระบบบำนาญแห่งชาติ หรือ ระบบบำนาญชราภาพ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น วิโรจน์ ณ ระนอง และ อัญชนา ณ ระนอง (2554) ได้เสนอแนวทางการขยายโครงการประกันสังคมไปสู่แรงงานนอกระบบตามมาตรา 40 แห่ง พรบ. ประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งในปัจจุบันผู้ประกันตนตามมาตรา 40 คือผู้ประกันตนที่เป็นผู้ประกอบการอาชีพอิสระทั่วไปซึ่งมิใช่ลูกจ้าง โดยผู้ประกันตนต้องจ่ายเงินสมทบฝ่ายเดียวในอัตราปีละ 3,360 บาทและได้รับสิทธิประโยชน์เพียง 3 กรณีคือ คลอดบุตร ทูพพลภาพ และตายเท่านั้นการประกันตนตามมาตรา 40 ตามพรบ. ประกันสังคมเป็นการประกันตนแบบสมัครใจ อีกทั้งสิทธิประโยชน์ที่ได้รับก็น้อยกว่าผู้ประกันตนตามมาตรา 33 ซึ่งเป็นลูกจ้างเอกชนที่ได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่าผู้ประกันตนตามมาตรา 40 ทำให้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนถึง ปีพ.ศ.2552 มีผู้ประกันตนตามมาตรา40 ทั้งหมดไม่เกิน 50 คน จากผู้มีสิทธิเข้าร่วมประมาณ 20 ล้านคนซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินการตามมาตรา

40 แห่งพบ. ประกันสังคมในปัจจุบันนั้นไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรกลุ่มเป้าหมายแต่อย่างใด

วิโรจน์ ณ ระนอง และ อัญชนา ณ ระนอง (2554) จึงได้เสนอให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเบี้ยประกันและสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 40 ซึ่งเป็นแนวทางที่ง่ายที่สุด โดยยังคงให้เป็นรูปแบบการประกันสังคมแบบสมัครใจ แต่รัฐและผู้ประกันตนต้องร่วมกันรับภาระค่าใช้จ่ายแทนการผลัดภาระทั้งหมดไปให้กับผู้ประกันตนตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยสิทธิประโยชน์ที่ผู้ประกันตนได้รับประกอบด้วย 1) เงินบำนาญชราภาพ 500 บาทต่อเดือน เงินชดเชยกรณีทุพพลภาพ 1,500 บาทต่อเดือน เงินชดเชยการเสียชีวิต 40,000 บาท และเงินชดเชยเมื่อเข้านอนโรงพยาบาลตั้งแต่ 2 วันขึ้นไป ซึ่งสิทธิประโยชน์เหล่านี้เป็นสิทธิประโยชน์ที่แรงงานนอกระบบให้ความสนใจอย่างมาก ทั้งนี้แรงงานนอกระบบผู้ประกันตนจะต้องจ่ายเงินสมทบเดือนละ 100 บาท และรัฐร่วมสมทบอีก 100 บาทต่อคนต่อเดือน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่สำคัญของการขยายโครงการประกันสังคมตามมาตรา 40 นี้ คือ จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการในช่วงระยะเริ่มแรกที่คาดการณ์ได้ยากเนื่องจากเป็นโครงการที่เน้นความสมัครใจของแรงงานนอกระบบเองมิได้เป็นการบังคับดังเช่นระบบบำนาญแห่งชาติ หรือระบบบำนาญชราภาพ ทำให้หากมีผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวน้อยจะทำให้เป็นภาระทางการเงินแก่รัฐบาลในช่วงแรกๆของการดำเนินการนอกจากนั้น วิโรจน์ ณ ระนอง และ อัญชนา ณ ระนอง (2554) ยังแสดงให้เห็นว่าแนวทางการขยายระบบประกันสังคมตามมาตรา 40 นี้อาจเป็นคู่แข่งกับกองทุนการออมแห่งชาติ ซึ่งดำเนินการโดย กระทรวงการคลัง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันคือการส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบได้มีหลักประกันรายได้ยามชราภาพโดยสมัครใจ แต่การขยายการประกันสังคมตามมาตรา 40 ไปสู่แรงงานนอกระบบตามที่ได้นำเสนอมาจะจูงใจมากกว่า กองทุนการออมแห่งชาติ เพราะการขยายการประกันสังคม ผู้ประกันตนจะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่า ผู้ออมในกองทุนการออมแห่งชาติ ที่จะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์อื่นใดเลยในช่วงก่อนเกษียณอายุในขณะที่ต้องอดออมอย่างมีวินัยเป็นเวลานานหลายสิบปี ซึ่งอาจมีผลทำให้ กองทุนการออมแห่งชาติไม่ได้รับความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าแม้จะมีการนำเสนอแนวทางในการสร้างหลักประกันรายได้ยามชราภาพในหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการขาดความจริงจังของรัฐในการสร้างระบบหลักประกันรายได้ยามชราภาพสำหรับผู้ที่ยังไม่มีหลักประกันรายได้ใดๆเลย ก่อให้เกิดการขาดเอกภาพทางความคิดรวบยอดในการสร้างหลักประกันรายได้ยามชราภาพที่ยั่งยืนและมีความเป็นไปได้ อีกทั้งรัฐไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมแนวทางหรือข้อเสนอต่างๆที่แต่ละหน่วยงานเสนอมาสอดประสานให้เข้ากัน ยังคงปล่อยให้ลักษณะต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำตามความรับผิดชอบของหน่วยงานของตนจนก่อให้เกิดความไม่ประหยัดต่อขนาดในการพัฒนาระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย

## 5. เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุไทย

ระบบเบี้ยยังชีพเป็นหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทยเพียงระบบเดียวที่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคน แม้ว่าในช่วงเริ่มต้น ระบบการสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุของไทยในช่วงต้นใช้แนวทางแบบ Means-Tested หรือการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันโดยทั่วไปในกลุ่มประเทศ OECD (วรเวศม์ สุวรรณระดา และ อาภาพรธณ คำวชิรพิทักษ์, 2552) โดยใช้การคัดเลือกผู้สูงอายุที่อยู่ในข่ายสมควรได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากปัญหากระบวนการคัดเลือกผู้สูงอายุขาดความเป็นธรรมและ ขาดความ ในปี พ.ศ.2552 จึงได้ปรับเปลี่ยนมาใช้ระบบถ้วนหน้า ผู้สูงอายุทุกคนที่มาลงทะเบียนมีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพเดือนละ 500 บาท ทำให้งบประมาณที่รัฐจัดสรรเพื่อการยังชีพของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 1.4 พันล้านบาทในปี พ.ศ.2546 เป็น 3.2 หมื่นล้านบาทในปีพ.ศ.2553 ครอบคลุมผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 73.6 ของผู้สูงอายุทั้งประเทศ (ตารางที่9)

ตารางที่ 9 : จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ

| ปี   | จำนวนประชากร<br>อายุ60ปีขึ้นไป(พัน<br>คน) | จำนวนผู้สูงอายุที่<br>ได้รับเบี้ยยังชีพ<br>(คน) | งบประมาณ<br>(ล้านบาท) | ร้อยละ ผู้สูงอายุที่<br>ได้รับเบี้ยยังชีพ |
|------|-------------------------------------------|-------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------|
| 2546 | 6,354                                     | 400,400                                         | 1,442.400             | 6.3                                       |
| 2547 | 6,546                                     | 440,000                                         | 1,584.000             | 6.7                                       |
| 2548 | 6,757                                     | 528,531                                         | 1,906.180             | 7.8                                       |
| 2549 | 6,935                                     | 1,079,837                                       | 3,903.367             | 15.6                                      |
| 2550 | 7,147                                     | 1,763,178                                       | 10,579.068            | 24.7                                      |
| 2551 | 7,394                                     | 1,763,966                                       | 10,583.796            | 23.9                                      |
| 2552 | 7,681                                     | 5,448,843                                       | 21,963.075            | 70.9                                      |
| 2553 | 8,011                                     | 5,652,893                                       | 32,779.232            | 73.6                                      |

ที่มา : สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554

ตารางที่ 10 : ประมาณการรายจ่ายสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

| งบประมาณ(ล้านบาท)           | 2554    | 2555    | 2556    | 2557    | 2558    | 2559    | 2560    |
|-----------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| เบี้ยยังชีพพื้นฐาน          | 35,723  | 37,038  | 38,541  | 40,238  | 42,120  | 43,845  | 45,766  |
| เบี้ยยังชีพพื้นฐานส่วนเพิ่ม | 7,145   | 7,408   | 7,708   | 8,048   | 8,424   | 8,769   | 9,153   |
| เบี้ยยังชีพยากจน            | 2,131   | 3,572   | 5,314   | 8,127   | 11,401  | 13,772  | 14,956  |
| เบี้ยยังชีพพึงพิง           | 2,101   | 3,813   | 5,668   | 8,284   | 11,149  | 12,896  | 13,461  |
| กองทุนการออมแห่งชาติ        | -       | 143     | 302     | 477     | 670     | 881     | 1,116   |
| สถานสงเคราะห์ของรัฐ         | 37      | 38      | 40      | 41      | 43      | 44      | 46      |
| สถานสงเคราะห์ของอปท.        | 146     | 171     | 201     | 235     | 276     | 323     | 379     |
| สงเคราะห์การจัดการศพ        | 182     | 532     | 505     | 477     | 447     | 543     | 491     |
| รวมสวัสดิการผู้สูงอายุ      | 47,465  | 52,715  | 58,279  | 65,927  | 74,530  | 81,073  | 85,368  |
| (ก)                         |         |         |         |         |         |         |         |
| รายจ่ายสวัสดิการทั้งหมด     | 1,070,2 | 1,124,4 | 1,113,2 | 1,168,4 | 1,242,6 | 1,305,7 | 1,375,2 |
| ในปัจจุบัน (ข)              | 48      | 82      | 41      | 43      | 89      | 82      | 40      |
| ร้อยละของ(ก)/(ข)            | 4.43    | 4.69    | 5.24    | 5.64    | 5.99    | 6.21    | 6.21    |

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, โครงการวิจัยเรื่องสู่ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้า ภายในปี พ.ศ. 2560, 2554

ในตารางที่ 10 ได้แสดงให้เห็นงบประมาณรายจ่ายสวัสดิการผู้สูงอายุ ภายใต้นโยบายระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ.2560 จะต้องใช้เงินงบประมาณในปี พ.ศ. 2554 ประมาณ 4.7 หมื่นล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 8.5 หมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ.2560 ซึ่งนั่นเป็นเพียงสวัสดิการเพื่อการยังชีพที่รัฐจะจัดให้กับผู้สูงอายุเท่านั้น ในขณะที่รัฐยังมีโครงการสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปีพ.ศ.2560 ที่จัดให้กับประชากรกลุ่มอื่นๆอีก เช่น สวัสดิการเรียนฟรีสำหรับประชากรวัยเรียน การขยายประกันสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ สวัสดิการรักษาพยาบาลและสุขภาพ สวัสดิการสำหรับคนพิการ สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย ฯลฯ ซึ่งเมื่อรวมงบประมาณทั้งหมดทุกสวัสดิการที่รัฐต้องการจัดให้กับประชากรในทุกกลุ่ม พบว่า ในปี พ.ศ.2554 รัฐจำเป็นต้องใช้งบประมาณมากถึง 1.070 ล้านล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 1.375 ล้านล้านบาทในปีพ.ศ.2560 (ตารางที่ 10) ซึ่งเมื่อเทียบกับรายได้ประชาชาติในกรณีที่เศรษฐกิจขยายตัวค่อนข้างต่ำ

งบประมาณในการจัดสวัสดิการแบบถ้วนหน้าจะคิดเป็นร้อยละ 10.0 ของรายได้ประชาชาติ ในปี พ.ศ.2554 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.1 ของรายได้ประชาชาติในปี พ.ศ.2560 (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, โครงการวิจัยเรื่องสู่ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ. 2560, 2554)

## 6. บทสรุป

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของไทยที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีส่วนทำให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุด้วยตนเอง ในขณะที่การพัฒนาาระบบหลักประกันรายได้ของประเทศไทยยังขาดความครอบคลุมต่อคนทุกคนในสังคม ระบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทยเพียงระบบเดียวที่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคน ในขณะที่ระบบหลักประกันรายได้ ส่วนใหญ่ยังครอบคลุมเฉพาะข้าราชการ ลูกจ้างประจำของรัฐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างเอกชนนอกภาคการเกษตร และ ครูโรงเรียนเอกชน เท่านั้น แม้ระบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่หลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นทางการที่ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตามการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพียงเดือนละ 500 บาทก็ยังต่ำกว่าเส้นความยากจนอยู่ดี แม้จะได้มีข้อเสนอให้เพิ่มและหากมีการเพิ่มเบี้ยยังชีพให้เท่ากับเส้นความยากจนรัฐต้องเพิ่มงบประมาณจากประมาณ 4.7 หมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ.2554 เป็น 8.5 หมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ. 2560 อีกทั้งงบประมาณจำนวนดังกล่าวครอบคลุมเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น หากนับรวมสวัสดิการอื่นที่รัฐจัดให้กับประชากรกลุ่มอื่นๆในสังคมด้วยแล้ว คาดว่า ในปี พ.ศ. 2560 งบประมาณรายจ่ายด้านสวัสดิการจะเพิ่มขึ้นเป็น 1.375 ล้านล้านบาทคิดเป็น ร้อยละ 10.1 ของรายได้ประชาชาติ นับว่าเป็นภาระหนักของรัฐบาลในอนาคต

ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่าปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตชนบทนั้นมีความรุนแรงน้อยกว่าสำหรับครัวเรือนผู้สูงอายุในเขตเมือง เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุ โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือน หรือ โครงสร้างรายได้ของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุมีโครงสร้างรายได้ที่มาจากเงินช่วยเหลือของบุตร/ธิดา รายได้จากทรัพย์สินในรูปของดอกเบี้ย และสวัสดิการเบี้ยยังชีพจากทางการ ในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นคนวัยทำงาน ที่มีแหล่งรายได้มาจากการทำงานเป็นหลัก ดังนั้นภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงใดที่มีผลกระทบต่อเงินช่วยเหลือจากบุตร/ธิดารายได้จากทรัพย์สิน รายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุ สวัสดิการเบี้ยยังชีพจากภาครัฐ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในครัวเรือน ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงทางรายได้สำหรับผู้สูงอายุ

ปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ของกลุ่มคนต่างๆในสังคมนั้นเป็นปัญหาทั้งในระดับมหภาค หรือ ปัญหาเชิงโครงสร้าง และ ปัญหาในระดับจุลภาค ทั้งในระดับ ชุมชน และ ระดับครัวเรือน ซึ่งการแก้ปัญหา ความไม่เสมอภาคของรายได้ในเชิงโครงสร้าง หรือ ในระดับมหภาค ก็ยังเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะในปัจจุบันการปฏิรูประบบภาษีของไทยให้มีความเป็นสากลมากขึ้นยังไม่อาจดำเนินได้อย่างจริงจัง (สถาบันวิจัยเพื่อ การพัฒนาประเทศไทย, 2554) ในขณะที่การพัฒนา ระบบหลักประกันรายได้ของประเทศไทยก็เพิ่มเริ่มต้นพัฒนายังมีปัญหาในด้านความครอบคลุมและความพอเพียงของงบประมาณ

ดังนั้น ปัญหาความไม่เสมอภาคของรายได้ จึงยังต้องพึ่งพา การช่วยตัวเองของครัวเรือนในระดับจุลภาคเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนผู้สูงอายุที่ยังต้องอาศัยรายได้ที่มาจากเงินช่วยเหลือจากบุตร/ธิดา รายได้จากทรัพย์สินในรูปของดอกเบี้ย รายได้จากการทำงานของตัวผู้สูงอายุเอง สวัสดิการเบี้ยยังชีพจากทางการ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในครัวเรือน นอกจากนี้ นโยบายส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การเพิ่มโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ หรือ การขยายอายุการเกษียณ โดยรัฐใช้มาตรการจูงใจทั้งที่เป็นภาษีและไม่ใช่อะไรสำหรับสถานประกอบการที่จ้างแรงงานผู้สูงอายุ (สายพิณ ชินตระกูลชัย, 2553 ; สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2551; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551) ก็เป็นมาตรการที่สำคัญในการรักษา หรือ เพิ่ม รายได้ของครัวเรือนผู้สูงอายุจากแหล่งที่มาของรายได้ประเภทต่างๆ เพื่อชะลอความไม่เสมอภาคของรายได้ในครัวเรือนผู้สูงอายุไทยมิให้แย่ลงไปกว่าเดิม

## บรรณานุกรม

- กรรณีย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และ จันทร์ทิพย์ บุญประกายแก้ว. (2553). ระบบหลักประกันรายได้ สำหรับผู้สูงอายุและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ. ใน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง ประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค. วรเวชม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ วรเวชม์ สุวรรณระดา. (2554). 100 ปี ปรีดีเปรม. สำนักพิมพ์ บริษัท พิมพ์ดีจำกัด. กรุงเทพมหานคร.
- วิโรจน์ ณ ระนอง และ อัญญา ณ ระนอง. (2554). แนวทางการขยายโครงการประกันสังคม ไปสู่แรงงานนอกระบบตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และคณะ. (2551). หลักประกันด้านรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ.

- วรเวศม์ สุวรรณระดา.(2551). ระบบบำนาญแห่งชาติ. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรเวศม์ สุวรรณระดา และ อาภาพรธณ คำชิริพิทักษ์.(2552). ปัญหาเบียดบังชีพสำหรับผู้สูงอายุ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.(2551). การขยายกำหนดเกษียณอายุและการออมสำหรับวัยเกษียณอายุ. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.(2549). โครงการสร้างและขยายโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ. เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์.สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.(2551). ประชากรวัยกลางคน : การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปีข้างหน้า.
- สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.(2551). การบริหารจัดการความเสี่ยงของกองทุนประกันสุขภาพในประเทศไทยและผู้จ่ายสมทบและผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.(2551). โครงการศึกษาผลกระทบการขยายอายุการทำงานของภาคเอกชน. สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.(2554). สู่ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปีพ.ศ. 2560. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- สมรักษ์ รักษาทรัพย์ กาญจน์ กังวาลพรศิริ และ นางนุช อินทวิเศษ.(2553). โครงการศึกษาอาชีพและโอกาสที่เหมาะสมที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม สอดคล้องกับผู้สูงอายุ. คณะเศรษฐศาสตร์ และ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สายพิณ ชินตระกูลชัย.(2553). แนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต. วารสารเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2553.
- สวริย์ บุญยมานนท์ และ จรัมพร ไหล่ายอง.(2553). ภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นอย่างไรเมื่อผู้สูงวัยเป็นหัวหน้าครัวเรือน? ใน ประชากรและสังคม 2553. คุณค่าผู้สูงอายุในสายตามสังคมไทย. สุชาดา ทวีสิทธิ์ และ สวริย์ บุญยมานนท์ บรรณาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2554). สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553.
- Teungfung Ratiporn and Choiejit Ratchapan.(2012). *Income Inequality in Thai Ageing Houesholds*. Paper presented at the International Academic Conference, Dubrovnik, Croatia, June 24-27,2012.